

مشقتلی عومور

1

محمد حاجي قولام اوغلو بیریا 1914-جو ایله جنوبي آذربایجانین تبریز شهرینده دولگر عایله سینده آنادان اولموش، گنج یاشلاریندان شعریر یازماغا باشلامیشدیر. 1941 - 1945-جی ایللرده جنوبي آذربایجاندا نشر اولونان « آذربایجان»، « وطن یولوندا»، « ادبیات صحیفه سی»، « یومروق»، « خاورئ نو» و دییگر قزنتلرده شعرلری و کیچیک پیئسلری ایله چیخیش اتمیش و بویوک شوهرت قازانمیشدیر. عینی زاماندا شاعیر 1941-جی ایلدن جنوبي آذربایجاندا یارانان آزادلیق کلوبلاری، آذربایجان جمعیتی و فهله همکارلار ایتیفاقیندا میلی آزادلیق اوغروندا موباریزه اتمیشدیر.

بیریا 1945-جی ایلین سننتیابریندا جنوبي آذربایجاندا آذربایجان دموکراتیک فیرقه سی نین یارانماسینا (3.09.1945)، خالق حاکیمیتی و آذربایجانین موختاریتی اوغروندا سییاسی و سیلاحلی موباریزه به (9.12.1945) رهبرلیک ائدن اینقیلابچیلاردان بیر اولور. او، فیرقه نین مرکزی کومیته سی نین عوضو اولراق اینقیلابی تشکیلاتچیلیق فعالیتی گؤستریردی. بیریا 1945-جی ایلین نویابریندا آذربایجان خالق کونفرئسینه و دئکابرین 1-ده آذربایجان میلی مجلسینه (جنوبي آذربایجان عالی قانونوئریجی اورقانی) سئچیلیمیشدیر. 1945-جی ایل دئکابرین 12-ده (1324-جو ایل آذر آبی نین 21-ده) تبریز شهرینده آذربایجان میلی مجلسی آچیلدی. بو مجلس همین گون آذربایجان دموکرات فیرقه سینن رهبری سئیید جعفر پیشه وری باش نازیر (نازیرلر شوراسی نین صدری) اولماقلا آذربایجان میلی حؤکومتینی (10 نازیرلیکدن عیبارت) تشکیل ائتدی. محمد بیریا بو اینقیلابی خالق حؤکومتینده ماعاریف نازیری اولدو.

2

1946-جی ایل جنوبي آذربایجان تاریخینده « میلی حؤکومت دؤرو»، « پیشه وری حؤکومتی زامانی» آدی ایله مشهور اولموشدور. بو دؤرده محمد بیریا آذربایجان دموکرات فیرقه سی مرکزی کومیته سی نین بورو عوضو، میلی مجلس دئیوتاتی، آذربایجان ماعاریف نازیری، آذربایجان همکارلار ایتیفاقی نین صدری، آذربایجان شاعیر و یازچیلار جمعیتی ایداره هئیاتی نین عوضو اولراق سییاسی، ایجتیمای و ادبی فعالیت گؤستریر.

بو ایله آذربایجاندا مدنی اینقیلاب باش وئردی. بیریا بو مدنی اینقیلابدا یاخیندان ایشتیراک ائدیردی. میلی حؤکومت یاراناندان بیر هفته سونرا (19. اون ایکی 1945-ده) ماعاریف نازیری خصوصی و حؤکومت مکتبلرینده تعلیم- تربیه ایشلرینی آذربایجان دلیینده قورماق اوچون حاضیرلیق آپاریلماسینا گؤستریش وئردی و عملن ایشه باشلادی. قیسا مودتده ایبتیدایی مکتبلر اوچون آذربایجان دلیینده درسلیکلر حاضیرلانیب چاپ ائدیلدی.

جنوبي آذربایجاندا ایلك دفعه « دیل حاقیندا آذربایجان میلی حؤکومتی نین قراری» چیخدی (6.1.1946). همین قراردا دئییلیردی: « بو گوندن اعتبارن آذربایجاندا آذربایجان دیلی رسمی دؤلت دیلی حساب اولونور». ایلك دفعه میلی حؤکومت واختی اینجه صنعت و رساملیق مکتبی (19.1.1946)، دؤلت تئاتری (28.11.1946)، آذربایجان رادیوسو (7.دؤرد.1946)، دؤلت اونیورسیتتی (12. آلتی.1946) و دییگر

1

میلی-مدنی اوجاقلار آچیلدی و ایشه باشلادیلار، آذربایجان رساملار و هئیکلتراشلار جمعیتی یاراندي. 1945-1946-جي ایللر جنوبي آذربایجاندا چیچکلنمه دؤورو اولموشدور. 1946-جي ایل سنتتیا بیرین 23-دن بوتون مکتبلرده درس لر آذربایجان دلیینده داوام ائتدی. محمد بیریا میلی حؤکومتین نازیری کیمی ایقتیصادی، ایجتیمای و مدنی-ماعاریف ساحه سینده کی ایصلاحاتلارین فعال ایشتیراکیسی ایدی.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی و آیالت انجومي بیریبانین ایجتیماعی-اینقیلابی خیدمتلرینی یوکسک قییمتلندیره رک اونو 10 نفر یولداشلاری ایله بیرلیکده ستارخان اوردنی ایله تلطیف ائتدی.

3

ایرانین شاه دؤولتی نین سیلاحلی قووه لری ایمپریالیستلرین کؤمگی ایله آذربایجاندا خالق حاکیمیتینی داغیتدیگی گونلر، 1946-جي ایل دنکابرین 10-دا آذربایجان دموکرات فیرقه سی مرکز کومیته سی نین بوروسو محمد بیریبانی س. ج. پیشهوری نین غیبابیندا مرکزی کومیته صدری سنجدی. بوتون بو حادیثه لر باش ونردیگی گونلر، آذربایجان دموکراتلارینا ایستالین ین و. م. مولوتوو و م. ج. باغیروو واسیطه سی ایله زورلا قبول ائتدیردیگی سییاسته او یغون اولراق محمد بیریا آذربایجان دموکرات فیرقه سی مک-سی آیدان اؤز ایضاسی ایله بیر بیاننامه ونردی (10. اون ایکی. 1946). بو بیاننامه ده دنیبیلردی: شاه قوشونلاری آذربایجانا گلیر و گویا ایران مجلسینه سنچکیلرین دوزگونلوگونه نظارت ائتمک اوچون گلیر. سنچکیلر تنزلیکله کنچیریلمه لی و ایران مجلسی تنزلیکله تشکیل تاپمالیدیر.

بو تعجیلی سنچکی و مجلس کیمه لازیم ایدی؟ قئید اندک کی، 1946-جي ایل آپریلین 4-ده س.س.ری ایله ایران دؤولتلی آراسیندا تنهران شهرینده ایضالاتمیش سازیشه اساسن ایران-سوونت بیرگه نئفت کامپاتییاسی یارانماسی حاقیندا موقایله باغلانمیشدی. بو موقایله 7 آی مودتینه قدر (24. اون. 1946-جي ایل قدر) ایرانین یننی سنچبله جک اون بنشینجی مجلسی نین تصویبیدن کنچمه لی ایدی (دئمک، گنجیکیردی). ایران حؤکومتی اون بنشینجی مجلس سنچکیلرینه نظارت ائتمک بهانه سی ایله خالق حاکیمیتی حؤکمران اولان جنوبي آذربایجانا بویوک سیلاحلی قووه گؤنردی. شاه قوشونلاری نین، آذربایجان اوزرینه تجاوزونه نه ایرانین داخیلیندن و نه ده خارنجدن اعتراض اندن اولدو. آذربایجانا کؤمک اندن ده اولمادی. او آغیر گونلرده «قودرتلی دایره لر» آذربایجان دموکراتلارینا مصلحت اندیردیلر: «سنچکیلره مانع اولمایین! شاهنشاهین سیلاحلی قووه لرینه موقاییمت ائتمه یین!» بو سییاست ایران دؤولتی نین آذربایجان اوزرینه تجاوزونه گنیش یول آچدی. عینی زاماندا دو شمن قارشیسیندا آذربایجان دموکراتلاری نین ال-قولونو تامامیله باغلادی-بنله لیکله، جنوبي آذربایجان خالقی نین میلی آزادلیغی و اینقیلابی حاکیمیتی ایستالین ین حاقسیز نئفت سییاستینه و ایدیعالارینا قوربان اندیلدی.

1946-جي ایل دنکابرین 11-ده گنجه تبریز شهرینده آیالت انجومینده کنچیریلیمیش ایجلا سین قراری اوزره آذربایجان خالق قوشونلارینا و فدایی قووه لرینه قارشی منیدانلارینی ترک ائتمک و ایران دؤولتی نین سیلاحلی قووه لرینه موقاییمت گؤسترمه مک حاقیندا گؤستریش ونریلدی. بنله بیر قراری آنجاق آیالت انجومي نین ریاست هنیاتی نین (10 نفر دن عیبارت ایدی) چیخارتماق صلاحیتی وار ایدی. لاکین بو ایجلاسدا ایشتیراک ائتمیش انجومین ریاست هنیاتی نین 5 عوضونون، آذربایجان و تبریز والیرلی نین و 7 نفر ایداره رییس لری نین بنله بیر قرار چیخارتماق صلاحیتی یوخ ایدی. بو ایجلاسدا خالق قوشونلاری نین و فداییلرین گننراللاریندان هنج کیم ایشتیراک ائتمه میشدیلر. بیریا و من بو ایجلا سین شاهیدی اولموشوق.

ایران دؤولتی آذربایجانین آزادلیغینی بو غدوغو گونلر شاعیر بیریا «سؤیرم من ده» آدلی شعیرینده اوجا سسله اؤز سؤزونو دنیبیردی:

من بو مئيدانا قدم قويماميشام شوهرت اوچون،
مال اوچون، عيزت اوچون، شووكت اوچون، ثروت اوچون.
ياراديب حاق مني اوز ميلتيمه خيدمت اوچون،
حاضيرام جاني فدا انتمگه بو نيت اوچون.

1946-جي ايل دئكابرين 11-دن ايران دؤولتي نين سيلاحي قووه لري مانعه سيز اولراق آذربايجان تورپاقلاريندا بؤيوك جيناييت و
قيرغينلار تورهده رك ايره ليله ديلر. دئكابرين 20-دن سونرا ايسه آذربايجاندا خالق حاكيميتي لغو انديليدي و شاهليق قورولوشو برپا اولوندو.
آذربايجان خالقي يننه ده سياسي-ايجتيماعي و ميلي-مدني حوقوقلاردان محروم انديليدي. آذربايجانين 25 مين نفر قوجا و جاواني ميلي آزداليق
طلب انديكلرينه گوره قيلينجان كنچيريلدiler. اون مينلرله عايله ايرانين جنوبونا سورگون انديليدي. سونراكي بير نئچه آي عرضينده آذربايجان
شهرلري نين ايجتيماعي مئيدانلاري جرگه لرله دوزولن دار آعاجلاريندان آسيلميش عوصيانچي مئيبتلري ايله دولو ايدي. بئله بير شرايطده
شاعير محمد بيريبا دا بير سيرا يولداشلاري كيمي تبريزده گيزلي ياشاماغا مجبور اولدو.

4

محمد بيريبا 1947-جي ايلين مارتيندا س.س.ر.ي.يه، باكي شهرينه گئيريلدي. اولومون چنگيندن خيلاص انديليدي. لاکين چوخ كئچمه دن باكيذا
جلادين قيلنجي اونون باشي نين اوستونو آلدی. بونلار باره ده بير آز سونرا.

هله ليك قئيد ائدك كي، 1947-جي ايلين مارت آبي ايدي. فاشيست آلمانياسي اوزرينده تاريخي غلبه نين ايکينجي ايلي ياخينلاشيردي.
ايستالينين قدار ديكتاتوراسي، جزا تدبيرلري و سووئت آذربايجانيندا م. ج. باغيروون اوزباشيناليغي و جينائتلري داوام انديردي. بئله بير
زاماندا، جنوبي آذربايجانين آنتيفاشيست و اينقلابچي شاعيري، ميلي آزداليق اينقلابي حرکاتي نين رهبرلريندن بير، خالق حؤكومتی نين
ماعاريف نازيري محمد بيريبا باكيذا بؤيوك حؤرمتله قارشيلاندي، اونون ايفتيخارينا خصوصي قوناقلیق وئريلدي. ايكي-اوچ دفعه شخصن م.
ج. باغيروون گوروشونده و اونون طرفيندن وئريلميش قوناقليقدا ايشتيراک ائتدي. سونرا بيريبا دموكراتلارين باشچيلاريندان باكي يا
موهاجيرت انتمگه مجبور اولموش س. ج. پيشه وري، س. بادقان، ق. ايلهامي، ز. قبيامي، ج. كاويان، ت. شاهين، م. پناهيان، ع. شميده، ر،
قاضي و باشقالاري ايله، ائله ده جنوبلو شاعير دوستلاري آذوغلو، علي توده، بوللوري، گولگون، چاووشي و ديگرلري ايله گوروشور.

بيريبا بشينجي دفعه ايدي كي، باکيا گليردي. اونا گوره ده ايلک هفته لر كؤهنه تانيس-بيليشلريني آختارير، تاپير، گوروشوردو. اونون
اوتاغيندا، يازي ميزي نين اوستونده، قاديبي نين و بير نئچه آيليق اوغلونون شكلي قويولموشدو. او، تئز-تئز حسرتله بو شكله باخيردي. اوندان
تزه شعير يازيب-ياز ماديعيني سوروشماق اولموردو. ياز ارام! ياز ارام!-دئييردي. باكيذا، آرنش، 1944-جو ايلده بيريبانين « اورک سوزو »
آدلي 117 صحيفه ليک (5 مين نوسخه تيرازلا) بير کيتابيني بوراخميشدي. بو کيتاب آز تيرازلا و 44 ايل اول چيخديغينا گوره (هم ده 1948-
جي ايلدن قاداغان اولوندوغوندا) ايندي حتا 60-70 ياشلي اوخوجولار ايجريسينده بئله بيريبانين او کيتابيندا توپلانميش شعيرلري ايله تانيس
اولان آز تاپيلار.

1947-جي ايل دئكابرين 2-ده « آذربايجان » قزئتي نين يئني دؤورييه سي نشر اولونماغا باشلادي. اونون بيرينجي نؤمره سينده بيريبانين
بييروا ايمضاسي ايله « آراس » آدلي شعيري درج ائديلميشدي.

1947-جي ايلدير. هفته لار، ايلار كنجير. ايل سونا چاتير. هر كسين باشي اوز ايشي و قايعيلاري ايله قارشير. بو آرادا بير ده گوروروك، محمد بيريا ائوينده يوخ، ايشده يوخ و جاماعات اچريسينده ده گوزه دگمير. شاعير يوخا چيخيب! هر ه حاديه ني بير جور بوزوردو. سوز- صوحبت چوخاليردي. دئمه او گونلر حبسخانادا د.ي.ن. نين هئوره لري بيربيرياني كوتكله ييب ديشلريني سيندير ميشلار. بيز بو حاديه دن 9 ايل سونرا خبر توتدوق. گوزوموز برک قورخمشو. ايستالين ين جنوبي آذربايجان دموكراتلارينا صبيرلي، جيدي و مؤحكمل اولماق حاقيندا تئلقراميندان آز سونرا پيشه وري، « ماشين قضاسيندا هلاک اولموشو». جنوبي آذربايجانا، اولرينه گنتمک ايسته ين يوزلرله موهاجير سورگون انديلميشدي.

1953-جو ايلين مارتيندا ايستالين اولدو. آغير بوغوجو وضعيتين دگيشه جگي اوميدي پارلادي، لاکين توتقون و توند. ايستالين ين 1930-1953-جو ايللرده حياتا كنجيرديگي قانونسوزلوق، ايستيبداد، زوراكليق و كوتلوي جزا تدبيرلري سيستملي كوندن لاخلادي. 1956-جي ايلين فئوراليندا سوو.اي.ك.پ. نين ايگيرمينجي قورولتايي شخصيته پرستيشي و اونون نتيجه لريني كسكين صورتده پيسله دي 1956-جي ايلين اپرئلينده بويوك ديكتاتورون آذربايجانداكي ال آلتيلاري م. ج. باغيروو، اون. قريقوريان، آ. ماركاريان، س. يئمئليانوو و دييگرلري موحاكيمه اولوندولار و تورتديكلري جينايترلره گوزه شيددتلتي جزايا محكوم انديديلر. كوتلوي جزا تدبيرلري دؤورونده گوناھي اولمادان جزالانديريلميش مينلرله شخص پارتينانين ايگيرمي قورولتايندان سونرا تام برانت آدي. بئله بير شرايطده، 1956-جي ايلين ياپيندا من موسكوايا گنتديم و سوو.اي.ك.پ. مركزي كوميته سينده رهبر يولداشلار لا گوروشدوم.

بو گوروشده من سوو.اي.ك.پ. مركزي كوميته سيندن خاھيش ائتديم كي، 1947-جي ايلده و سونرا سوونت آذربايجانيندان سورگون اولونموش جنوبولارين، ائلجه ده ميلي حؤكومتين ماعاريف نازيري محمد بيربيانين، كند تصروفات نازيري جاويد مهتاشين، ميلي مجلس دنپوتاتي، اينقيلابچي ژورناليست ايسمايل شمسين و دييگرلري نين حبسدن آزاد اولونمالارينا ياخيندان كؤمك ائتسينلر. سوو.اي.ك.پ. مركزي كوميته سيندن اولان يولداشلار خاھيشيميزه قايعي ايله ياناشديلار.

ج. مهتاش و اي. شمس ده حبسدن آزاد اولوب باكي يا گلديلر. آز سونرا، 1956-جي ايلين پاييزيندا 9 ايل حبسدن سونرا (29. دوققوز. 1956) محمد بيربيا تام برانت كاغيزي آدي. اونون ان ياخين دوستو مير رحيم ويلايي، ماردووا گنديب بيربياني بيرباشا حبسدن موسكوايا و نئجه گون سونرا ايسه (1. اون بير. 1956) باكي يا گنيردي. بيربيا باكيده بويوك حوزمتله و قايعي ايله قارشيلاندي.

بيربيا دانيشيردي كي، 1947-جي ايلين آخيرلاريندا حبس انديلرکن آذربايجان س.س.ر. داخيلي ايشلر نازيرليگي نين موستنتيقي مني اوچ مساله ده گوناھكار حساب ائديردي:

1942-جي ايلين آخيرلاريندا باكيده آذربايجان س.س.ر. د.ي.ن. اين ايجازه سي اولمادان تبريزه قايتماق اوچون اوزباشينا ويزا آلماغا چاليشيسان.

جنوبي آذربايجاندا ميلي حؤكومتين نازيري اولان زامان، 946-جي ايل يانوارين 8-ده آمريكانين تبريز شهرينده كي كونسولو سنينله گوروشه گلْميشدي. نيهه گوروشه راضيليق وئردين؟ بو گوروشده هانسي مساله لري موزاكيره ائتدينيز؟

1947-جي ايلين آخيرلاريندا يننه باكيده آذربايجان سسر دين-اين ايجازه سي اولمادان تبريزه قايتماق اوچون اوزباشينا ويزا آلماغا چاليشيسان.

بيرييا بو ايتيهاملارا جاواب وئرميشدي كي، 1942-جي ائلجه ده 1947-جي ايلده، هر ايكي دفعه ده باكي يا موقتي گلميشديم. خارجي و طنداش اولدوغومدان تبريزه قاييتماغا ويزا آلماق اوچون هنج كسدن ايجازه آلمالي دئييلديم. تبريزه ده كي آمريكا كونسولو ايله گوروشمك اوچون تابع اولدوغوم ميلي حوكومتين باش نازيري س. ج. پيشه وريدن ايجازه آلميشديم. بيلميرم، داها كيمدن ايجازه آلمالي ايديم؟ آمريكا كونسولو ايله موزاكيره انديلن مساله لر باره ده ميلي حوكومتين ايجلاسندا حسابات وئرديم. بيلميرم، داها كيمه حسابات وئرمه لي ايديم؟

5

شاعير بيرييا تقريبن 9 ايل موردودا حبسدن سونرا 1956-جي ايلين پايييزيندا (1. اون بير. 1956) باكيذا ياشاديغي گونلر ناماز قيلماق اوچون تئز-تئز باكي نين «تزه پير» مسجدينه گنديردي، شاعير دوستلاري ايله گوروشوردو. او، هر مجلسده حبس اولدوغو مودته شاهيدي اولدوغو حاديه لر دن: خسته ليكدن، اينسان منليگي نين تاپدالانماسيندان، اولومدن و مين بير عدالتسيز ليكدن دانيشيردي. كونه (عرب) آذربايجان اليباسي نين دگيشديريلمه سي سوونت آذربايجاني خالقي نين تاريخي-مدني ايرتليريندن علاقه سيني كسديگي اوچون بير بياني چوخ ناراحات ائتميشدي. بيرييا يننه ده تبريزه قاييتماق اوچون ويزا آلماق چوخ تلاش انديردي. او حتا بير-ايكي دفعه ايجازه سيز اولراق موسكوايا دا گئتدي. قئيد ائتمك لازيمدير كي، عدالتلي و سوونت قانونچولو غونون برپا انديلمه سي تزه باشلانميشدي. «داهي استالينين» 1930-1953-جو ايللرده حياتا كنجبرديگي جزا تدبيرلري سيستملي هله هار داسا اوز قوووه سيني ساخلاييردي. اونا گوره ده تام برانت كاغيزي آلدغي حالدا بيرييا يننه تعقيب اولونوردو. اوندان تئز-تئز كيم اولدوغونو سوروشورلار و پاسپورت طلب انديليردي. اوست-باشي آختاريليردي. يانيندا عرب اليباسي ايله يازيلميش هر نه تاپيرديلار سا، اليندن آيرديلار. نهايت، عدالت و سوونت قانونچولو غو يئنيدين گوبود صورتده پوزولدو. 1957-جي ايلين ايبونوندا بيرييا يئنيدين موحاكيمه اولوندو.

6

مشهور ايسپانيا رسامي فرانسيسكو قويا چكديگي رسملرين بيري نين آشاغيسيندا بنله يازميشدير: «ايدراك يوخويا گئنده دهشت توره نير». شاعير محمد بيرييا 1947-1956-جي ايللرده حبسانالاردا چكديگي دهشتلري سويله ديگي اوچون عومرونون 10 ايليني ده موختليف يئرلرين حبسانالاريندا چورومتگه مجبور اولدو. 10 ايل!

بيرييا 1967-جي ايلده 10 ايلليك گوناھسيز حبس مودتي، قورتارديقدان سونرا باكي يا گلير. لاکين آز سونرا موسكوايا گندير. تبريزه قاييتماغا ويزا آلماق ايسته بير. ميليس مانع اولور. گويا شاعير ميليس نفريني تحقير اندير. حاضيرير شاهيدلر بو حاديه ني يازيلي صورتده تصديق انديرلر. بيرييا اوچونجو دفعه محكوم انديلير. 10 ايل، اوسته ليک 2 ايل، اولدو 12 ايل.

7

بيرييا 1969-جو ايلين آقوستوندا حبسدن آزاد اولدوقدان سونرا يننه باكي يا گلدي. سسري داخيلي ايشلر نازيرليگي اونا ياشاماق اوچون تامبوو و بيلاتي نين ياروسلاو كنديني تعيين ائتميشدي. او، باكيذا آذربايجان كپ مركزي كوميته سینه و آذربايجان سسر دي. ن. ه. 13 سئنتياير 1969-جو ايل تاريخلي عريضة سينده يازيردي: «اوراسي (تامبوو) روسياديير، من ايرتلي، اورادا ياشاماق منيم اوچون هنج جور موناسيب دئييل».

بیریا خاھیش ائدیردی کی، تبریزه قاییتماغا ویزا وئریلنه قدر باکیدا یاشاماغا ایجازه وئرسینلر. اوزون مودت حبسده اولموش شاعیره هئچ بیر کومک ائتمه دیلر. بیریا یا منزیل وئریلمه دی، تقاعد وئریلمه دی. او آنجاق خئییرخاه هموطنلری نین و دوستلاری نین اومیدینه قالدی.

8

گونده لیکن قئیدلر:

10. دوققوز. 1969. آخشام ائوده ایدییم، تئلفونوم سسلندی. ویلایی ایدی. سالاملاشدیق. سونرا دئدی کی، محمد سنله دانیشماق ایسته بیر. من هانسی محمد اولدوغونو سوروشمادییم. تئلفوندا محمد بیریا نین سسی گلدی. او، اوجان دنئیردی: چئشم آزر، سالام! آغا، بو نجه دوکتور اولماقدیر؟ هئچ من خسته نی یادا سالمیرسان! موعالیجمله ماراقلانمیرسان. من جاو ابیندا دئدییم: بیریا، چوخ-چوخ خوش گلیمسن. سیزی گورمک آرزوسوندا یام. صاباح گلیب سنی گورجم.

4. اون بیر. 1970. باکی نین مرکزی اونیورنماغیندا بیریا ایله گوروشدوم. باکی یا دونن قاییدییم. دنئیردی کی، تام-بوودا لاپ اولومومو گوزله بیردییم. اورادا بیچاییو رایونوندا مئهمانخانادا بو شعیری دئمیشیم، اولنده باشداشیما یازیلین:

ورما ال توربتیمه
توربتی آدم ده. منم.
نه او دنیا، نه بو دنیا،
ایکی عالم ده، منم.

ننیه بییم، پنی آپاران
اولمادی بو وارلیغیما.
عیش و عیشرت ده منم،
مؤحنی ماتم ده منم.

آراما قبری می،
آختارما منیم باشداشی می.
رسمده حضرتی نوح،
ایسمده خاتم ده منم.

بو شعر بیریا نین صوفیلیگی حاقیندا ان سونونجو یازیدییر.

12.111. 1970. باکی شهری پاسپورت ایداره سیندن منه تئلفونلا خبر وئردیلر کی، بیریا غئیری-رسمی اولراق باکیدا-آذربایجاندا یاشاماق ایجازه سی وئریلیب اونا خبر وئرین، بورایا گل سین. من بو خبری ویلایی یه ده چاتدیردیم.

13. اوچ. 1970. بیریا نین آخشام رسام علی مینایی نین ائوینده گوردوم. تاغی شاهین ده اوردایدی. بیریا دئدی کی؛ گئدین پاسپورت ایداره سینه، سیزی آختاریملار. آدرنس و تئلفون نومره سی ده وئردیم. خبر وئردیم کی، اونا غئیری-رسمی اولراق باکیدا-آذربایجاندا یاشاماغا ایجازه وئریلیب. او چوخ شاد اولدو.

14. اوچ. 1970. گوندوز علی مینایی تئلفون ائدی کی، محمد بیریا نین «سئماشکو» خستخاناسیندا جراح ماحمود بهرامی دیز قاپاغیندا عمل ائدی. اورادا یاتاجاق. ویلایی یه ده تئلفونلا خبر وئردیم.

15 اوچ 1970. ویلايی ایله بیرلیکده گندیب خستخانادا بیرپایا باش چکدیم. بئش-آلتی گونه اورادان چیخاجاق.

18. دورد. 1971. اوزون فاصیله دن سونرا « سئماشکو» نون یانیندا بیرپایانی گوردوم آغ ساققالدا و کاسیب یانا گئییمده: گوردوشدوک. دانیشدیق. او، 1944-1945-جی ایل تبریز احوالاتیندان حاجی عظیمخانی یادیم سالدی-ستارخانین قارداشینی، حاجی عظیمخانی نومایشه-میتینقه فایتونلا گنبردی. بیغینجاق قورتارندا بو کیشی پییادا قالاردی. اونا گوره دئیردی: گوردوک عرضیمیز-دانیشدیغیمیز خوشلارینا گلمه دی. بیرپایا دئمک ایسته بیردی کی، گوردوک اونون دا دندیکلری بؤیوکلرین خوشونا گلمه بیب. اونا گوره ده سرگردان قالیب. چوخ خواهیش ائتدیم، دعوت ائتدیم بیزه گندک، گلمه دی، منی گوزله بیرلر دندی...

9. آلتی. 1972. بیرپایانی مرکزی بازارین یانیندا گوردوم. دندی: قیر اوستدن گلیرم، خدیجه گلین ائوینده قالیرام. بینه دعوت ائتدیم. گلمه دی.

بیز داها گنج-گنج گوردوشوروک. بعضن بیرپایانین خبری عابباس زاهدی گیلدن، بعضاً مورتوزا بیرگیلدا گلیردی.

9

بیرپایا بیر مودت گندیب شوشادا یاشادی. سونرا گلدی باکیدا قالدی. سونرا دا شاماخیدا یاشادی. 1980-جی ایلده باکیا گلدی و تبریزه گئتمگه حاضیرلاشدی

اینقیلابچی شاعیر محمد بیرپایان آدی حبس اولدوغو تاریخدن (1947-جی ایلین سونوندان) حاقسیر اولاراق آذربایجان ادبیاتیندان و اینقیلابی حرکات تاریخیندن لغو ائیلدی. (بیرینجی نؤبه ده 1944-جو ایلده باکیدا نشر ائدلمیش « اورک سوزو» کیتابی 1948-جی ایلدن قاداغان اولدو). آذربایجان یازیچیلار اینتیفاقی نین تدبیرلرینده، جنوبی آذربایجان ادبیاتینا عاید موزاکیره و مقاله لرده بیرپایان آدی چکیلمه دی. آذربایجان سوونت ائنسیکلوپئدیاسیندا بیرپایا سوزو یازیلما دی. آذربایجان سسر علملر آکادئمییاسی نین 1988-جی ایلده نشر ائتدیگی جنوبی آذربایجان ادبیاتی آنتولوگیاسی نین اوچونجو جیلدینده بیرپایا ایله بیر دؤورده یاشامیش و یاراتمیش 28 نفر شاعیر و یازیچی نین اثری توپلانمیشدیر. لاکین بیرپایان بیر کلمه ده یازیلما میشدیر. بیرپایا هله آنتولوگیانین اوچونجو جیلدی بیغیلماغا وئریلندن (8. 1. 1987-جی-دن) اوچ ایل قاباق، تبریزده « اینقیلاب کنشیکچیلری» آدلی قاراگورو هچولار طرفیندن اولدورولموشدو.

مطبوعاتدا، حتا علمی ایشلرده بیرپایان آدینی یازماق اولمازدی. 1960-جی ایلده نشر اولموش « جنوبی آذربایجان یازیچیلاری نین ادبی مجموعه سینده» 21 نفر جنوبلو شاعیر و یازیچی نین اثری چاپ ائدلمیشدیر. لاکین محمد بیرپایان آدی بئله چکیلمه میشدیر.

« ادبیات و اینجه صنعت» قزنتی اوزونون 17. دورد. 1981 جی ایل تاریخی نؤمره سینده علی آغا واحیدین و 26.111. 1982-جی ایل تاریخی نؤمره سینده صمد وورغونون واختیله (1945-1946-جی ایللرد) یازیب جنوبی آذربایجان یازیچیلارینا، تبریزه گوندردیکلری شعرلری درج ائتمیشدیر. بو، هر ایکی شعرده چاوشی، آذروغلو. بیرپایا. نیکنام، اعتمیاد، شئیدا و فیطرت آدلاری چکیلیمش دیر. لاکین شعرده بیرپایان آدی کیچیک حرفله گئتمیشدیر.

10

33 ایل یاریم، مین بیر فاجیعه دن و تلاشدان سونرا 1980-جی ایل سننتیابری 29-دا باکیدان 66 یاشلی. چوخ ساده گئیملی، کاسیب، آغساقال بیر قوچا کیشی تبریزه یولا دوشدو. او، هم ده تامامیله الی بوش گئدیردی. بو، بیزیم موباریز شاعیر محمد بیرپایا ایدی. صاباحی گون قاتار

جولفادان تبریزه طرف حرکت ائتدی. یولیویو گرگر، مردن، یام و سوفیایان ایستانسییالاریندا چوخلو جاماعات بیرییانی قارشیلاییر و سالاملاییردی. تبریزده گؤرکملی شاعیر یحیا شئیدا باشدا اولماقلا مینلرله آدام بیرییانی بؤیوک شادلیقلا ایستیقبال ائتدی. بیریا تبریزه چاتدی، خالقینی گؤردو. ایل یاریم ایدی کی، ایراندا شاهلیق علییهینه خالق اینقیلابی قالیب کلمیشدی. لاکین بیرییانین کلیشی زامانی دؤوران دگیشیکلیگه اوغراییردی. ایفراطچی ساغ عونصورلر اینقیلابدا فعال ایشتیراک ائتمیش وطنپرست قوووه لره دیوان توتوردو. میلی موختاریت ایسته بین خالقارین حاقلی طلبلری بوتون واسیطه لرله ردد ائدییردی. ایران قانلی و ویران اندیچی موخاریبه یه جلب ائدیلمیشدی. شاعیر بیریا بو عدالتسز لیکله و زور اکیقلا راضیلاشا بیلمه دی. محمد بیریا تبریزه قاییداندان بئش ایل سونرا 1985-جی ایلین سننتیابریندا مورجع قوووه لرین و جزا دسته لری نین تعقیبینه معروض قالیر، حؤکومت علییهینه فعالیتده ایتهام اولونور. شاعیر بو ایتهامی ردد ائدییر. او، ایفراطچی ساغ قوووه لره ایشله مک تکلیفینی ده قبول ائتمیر. بونا گؤره ده شاعیر محمد بیرییانی دؤیه رک کؤتک آلتیندا اولدورورلر. بو آجی خبر باکی یا دا چاتدی. آمانه اولسون کی، هنج یزده بیر کلمه ده اولسون دئیلمه دی.

آز سونرا بیرییانین بو قهرمانلیقلا اولومو قریب آلمانییانین بون شهرینده آذربایجان دیلینده نشر اولونان «آنا دیلی» قزئتینده اطرافلی شرح ائدیلدی. بو قزئتین 7. اون. 1986 تاریخلی 16-جی نؤمره سینده ایری قارا حرقلرله «محمد بیرییانی اولدوردولر» آدلی باش مقاله یازیلیمیشدی.

بیرییانین اولدورولمک خبری 1985-جی ایلین اوکتیابریندا آذربایجان یازیچیلار ایتیفاقینا دا چاتدی، جنوب یازیچیلارینا دا. بو فاجیعه دن آذربایجان ادبییات اینستیتوتونون جنوبی آذربایجان شؤعه سی ده خبر توتدو، شرقشوناسلیق اینستیتوتونون جنوبی آذربایجان شؤعه سی ده. لاکین ایندیبه قدر محمد بیرییانین اولدورولمه سی حاقیندا آذربایجان مطبوعاتیندا بیر خبر، یا معلومات یازیلمامیش و هنج بیر یزده خاطره مجلسی کچیریلمه میشدیر.

بیرییانین 1957-جی ایله 10 ایل و 1967-جی ایله 2 ایل حبسه محکوم ائدیلمه سی، هر ایکی محکمه و هر ایکی حؤکم ده عدالتسز و غئیری-قانونی اولموشدور. بو ایشلر دور غولوق دؤورونده سوسیالیست قانونچولو غونون پوزولماسی سیراسیندا دورور.

بیز ایندی عاغلیمیزی دا، اورگیمیزی ده، اینسانلارا موناسیبتیمیزی ده بشری اساسدا یئنین قورماغا باشلامیشیق. چالیشق ایدراک یوخلاماسین و بیر ده دهشتلر تۆرمه سین.

" ادبیات و اینجه صنعت "